

Феномен антиістеблішментських партій як прагматичної напівлояльної опозиції у країнах Вишеградської групи

УДК 323.22+328.123+328.18

DOI <https://doi.org/>

10.24195/2414-9616-2018-1-48-53

Кольцов Віталій Михайлович
кандидат політичних наук, докторант
кафедри політичних наук і права
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені
К.Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26,
м. Одеса, Україна

Політична практика країн Вишеградської групи – Польщі, Словаччини, Угорщини та Чехії – періоду 1989–2017 рр. засвідчує, що реалізація політичного процесу та міжінституційних відносин у них здійснюється здебільшого на підставі конструктивного діалогу політичної влади/уряду й системної політичної/парламентської опозиції. Водночас у регіоні не забезпечено всебічного та максимально надійного механізму відторгнення впливу й популярності екстремістсько налаштованих організацій, які різною мірою становлять феномен антисистемної опозиції, а відтак і загрозу демократичному політичному режиму. Однак у цьому контексті примітно, що для того, аби трактуватись антисистемною опозицією, політична сила/організація (партія чи рух) не повинна протистояти всім без винятку атрибутам відповідної (демократичної) політичної системи, а хоча б одній з них. Це означає, що будь-яка на перший погляд антисистемна політсила чи загалом антисистемна опозиція може перетворитись (або відразу сформуватись) у прагматичну політсилу і прагматичну опозицію, причому частково системну, а частково антисистемну. Вони в такому випадку мають трактуватись як сили, котрі підтримують політичний порядок денний у рамках чинної демократичної політичної системи, однак водночас зберігають свою структуру цінностей, яка дає їм ідеологічну й реляційну ідентичність. Відтак це значною мірою в тім числі й на прикладі країн Вишеградської групи актуалізує доцільність дослідження феномена прагматичної напівлояльної політичної опозиції, найчастіше реалізуваної крізь призму так званих антиістеблішментських партій, які розташовуються на стику системності й антисистемності.

Це означає, що запропоноване дослідження має на меті детальний аналіз і роз'яснення феномена, атрибутів, ідеологічного позиціонування та наслідків антиістеблішментських партій як безпосереднього вияву прагматичної напівлояльної опозиції в країнах Вишеградської групи. Відтак у статті проаналізовано феномен прагматичної напівлояльної політичної опозиції в країнах Вишеградської групи, що найчастіше реалізується крізь призму так званих «антиістеблішментських партій», які розташовуються на стику політичної системності й антисистемності. З'ясовано ключові синонімізації, атрибути, приклади, чинники формування, різновиди і стратегії антиістеблішментських партій у країнах регіону, а також їхній вплив на окреслення таких політичних сил як зразків прагматичної напівлояльної опозиції. Зафіксовано, що антиістеблішментські партії і прагматична політична опозиція доволі суттєво дефектують і деконструктивізують демократичність країн Вишеградської групи.

Ключові слова: антиістеблішментські партії, опозиція, прагматична опозиція, напівлояльна опозиція, країни Вишеградської групи.

Вступ. Політична практика країн Вишеградської групи – Польщі, Словаччини, Угорщини та Чехії – періоду 1989–2017 рр. засвідчує, що реалізація політичного процесу та міжінституційних відносин у них здійснюється здебільшого на підставі конструктивного діалогу політичної влади/уряду й системної політичної/парламентської опозиції. Водночас у регіоні не забезпечено всебічного й максимально надійного механізму відторгнення впливу та популярності екстремістсько налаштованих організацій, які різною мірою становлять феномен антисистемної опозиції, а відтак і загрозу демократичному політичному режиму. Однак у цьому контексті примітно, що для того, аби трактуватись антисистемною опозицією, політична сила/організація (партія чи рух) повинна протистояти не всім без винятку атрибутам відповідної (демократичної) політичної системи, а хоча б одній з них. Це означає, що будь-яка на перший погляд антисистемна політсила чи загалом антисистемна опозиція може перетворитись (або

відразу сформуватись) у прагматичну політсилу і прагматичну опозицію, причому частково системну, а частково антисистемну. Вони в такому випадку мають трактуватись як сили, котрі підтримують політичний порядок денний у рамках чинної демократичної політичної системи, проте водночас зберігають свою структуру цінностей, яка дає їм ідеологічну й реляційну ідентичність. Відтак це значною мірою в тім числі й на прикладі країн Вишеградської групи актуалізує доцільність дослідження феномена прагматичної напівлояльної політичної опозиції, найчастіше реалізуваної крізь призму так званих антиістеблішментських партій, які розташовуються на стику системності й антисистемності.

Заявлена проблематика відображена в доробках таких учених, як А. Абеді [1; 2], Р. Барр [3], С. Деннісон і Д. Пардїйс [5], З. Енійеді [6], П. Ігназі [9], К. Мадде [12], Г. Неделку [13], А. Прокешова [15], А. Скедлер [17], С. Скерроу [16], Л. Торлаксон і Н. Лугосі [19], П. Уцен [20], С. Хенлі, А. Сік [7],

В. Хлоушек, Л. Копечек [8], А. Щербяк [18]. Але в них так і не вироблено комплексного розуміння з приводу теоретизації та пояснення емпіричної практики феномена антиістеблшментських партій у країнах Вишеградської групи.

Мета та завдання. Запропоноване дослідження має на меті детальний аналіз і роз'яснення феномена, атрибутів, ідеологічного позиціонування та наслідків антиістеблшментських партій як безпосереднього вияву прагматичної напівлояльної опозиції в країнах Вишеградської групи.

Результати. Огляд наукової літератури засвідчує, що поряд із феноменом антиістеблшментської партії (anti-establishment party [3; 20]) і як його синонімізації використовуються такі категорії, як антиполітично-антиістеблшментська партія (anti-political-establishment party [1; 17]), антиістеблшментська реформістська партія (anti-establishment reform party [7]), антипартія (anti-party [9; 10; 12; 16]) чи популістська партія, яка виступає проти правлячих партій та еліт. Їх поєднує те, що це політсили, яким обов'язково мають бути властиві такі атрибути: а) самосприйняття себе як опонента тим політсилами, які становлять політичний уклад й істеблшмент політичної системи; б) розуміння й використання риторики про те, що є значний розкол між політичним істеблшментом і народом, зокрема в тому сенсі, що нема різниці між істеблшментськими партіями, які при владі (в уряді) та в конструктивній опозиції, адже вони, по суті, однакові; в) намагання кинути виклик чинному статусу-кво з основних питань політики та основних атрибутів функціонування політичних систем та окремих інститутів, зокрема на підставі апелювання до їхньої неефективності [1, с. 12; 2; 12; 16, с. 301; 17]. Одним із видів таких політсил є так звані «трибунні партії», яким властиві такі атрибути: радикальне нецентристське (ліве чи праве, авторитарне чи лібертаріанське) ідеологічне позиціонування; популістський антиістеблшментський дискурс; зобов'язання представляти конкретні соціальні класи; агресивний дискурс і поведінка стосовно «політичних ворогів»; зобов'язання працювати на «відновлення справжньої демократії»; тенденції пропонувати спрощені рішення складних суспільно-політичних проблем [13].

У країнах Вишеградської групи, принаймні станом на 2017 р. (а також і раніше), вони були представлені такими політсилами (партіями та рухами): у Польщі – Конгрес нових правих/«Нові праві» (KNP), «Кукіз 15» (K), «Національний рух» (RN), «Зміна» (Z), «Національне відродження Польщі» (NOP), «Національний радикальний табір» (ONR), «Самооборона» («Наш дім – Польща») тощо [4, с. 50–54; 18, с. 15, 23]; у Словаччині – «Звичайні люди» (OL), «Звичайні люди і незалежні» (O'LaNO), Партія громадянського порозуміння (SOP), «Свобода і солідарність» (SaS) [13]; в Угор-

щині – Jobbik – «Рух за кращу Угорщину» (Jobbik), «Політика може бути іншою» (LMP), «Один мільйон за свободу преси в Угорщині» (Milla) [5, с. 2]; у Чехії – «Альянс нового громадянина» (ANO), «Зв'язки з громадськістю» (VV), «Незалежні демократи» (NEZDEM), Піратська партія (Pi), «Світанок прямої демократії» (UPD) [15] тощо. Також різною мірою, хоча й частково й умовно, до антиістеблшментських партій інколи зараховують «Право і справедливість» (PiS) та «Лігу польських родин» (LPR) у Польщі й Угорський громадянський союз (Fidesz) в Угорщині [4, с. 43; 5, с. 2].

Атрибути й детермінанти антиістеблшментських політсил у країнах Вишеградської групи зумовлені тим, що аналізовані політсили дотримуються і поширюють твердження, що владна (не важливо чи урядова, чи опозиційна) еліта та контреліта не може або ж не хоче представляти інтересів «звичайних громадян» [3]. Інакше кажучи, антиістеблшментські партії в регіоні застосовують політичний дискурс «ми проти них», тобто проти цілого класу осіб, які володіють владою. У цьому виявляється частково системна, а частково й антисистемна політична, але найперше антиелітистська прагматична напівлояльна опозиційність антипартій і політика їхнього протистояння тим, хто володіє владою.

Доволі цікаво те, що «ступінь опозиційності» в такому випадку залежить від закликів щодо антиістеблшментської політики й антиполітики [3; 17]. Але обов'язково з зауваженням про те, що заклики до аполітичності, безумовно, кидають виклик політичній системі загалом і її окремим політичним інститутам. Відтак за своєю сутністю феномен антиістеблшментських партій у країнах Вишеградської групи є частково прикладом антисистемності, але водночас і в будь-якому випадку зразком якщо не нелояльної, то принаймні напівлояльної політичної опозиції [3] або, інакше кажучи, проміжним варіантом «нормальної»/демократичної та «ненормальної»/антидемократичної (чи антисистемної) політичної опозиції [17]. Принаймні на відміну від лояльної опозиції, яка в такому випадку може висловлювати антивладні гасла й заклики, однак які не стосуються цілого політичного класу чи політичної системи, а лише чинного уряду.

З іншого боку, антиістеблшментські партії в країнах Вишеградської групи відрізняються від антисистемних партій та антисистемної політичної опозиції, адже вони (будучи в рамках партійної системи чи поза ними, тобто будучи чи не будучи релевантними – представленими в парламентах) не кидають виклик демократичному політичному режиму й не вимагають зміни демократичних інститутів, хоча й пропонують їх удосконалення [10; 16, с. 301]. А натомість функціонують через залучення такого типу політиків, у тім числі популістів [20], які вмотивовані притягненням гро-

мадянської підтримки «народу» на підставі ідеї протистояння політичній еліті як такій. Щоправда, з успіхами у формулюванні нового порядку денного, що визначається мобілізацією дифузного невдоволення та його трансформацією в підтримку конкретних реформ [16, с. 298].

Відтак, як зазначає Р. Барр [3], треба виокремлювати щонайменше три програмно-прагматичні цілі й стратегії поведінки антиістеблшментських партій і рухів, якщо вони є в прагматичній напівлояльній опозиції до політичної системи і її політичних інститутів: а) стратегія зміни політичного персоналу (політичної еліти чи політичного класу); б) стратегія зміни політичного персоналу водночас з покращенням підзвітності й ефективності влади/урядування; в) стратегія зміни політичного персоналу та збільшення залученості рядових громадян до урядування. Усі інші цілі антиістеблшментських партій є швидше тактичними й не засвідчують стратегічної спрямованості напівлояльної прагматичної опозиції. Більше того, доволі часто антиістеблшментські партії в країнах Вишеградської групи намагаються дистанціюватись від завдань і цілей влади/урядів, засвідчуючи тим самим свою лиш часткову лояльність політичній системі. Водночас украй важливо те, що чимало антиістеблшментських партій у країнах регіону доволі часто виявляють прихильність ідеям та інструментам не багаторушної представницької демократії з вертикальними стримуваннями і противагами, а передусім ідеям прямої демократії, згідно з якими рядові громадяни позиціонуються як механізми й ресурси горизонтального контролю влади. А це вкотре засвідчує часткову антисистемність антиістеблшментських партій у країнах Вишеградської групи, адже вони якщо не виступають за деінституціоналізацію політики, то хоч націлені на реінституціоналізацію міжінституційних відносин і політичного процесу.

У цьому зрізі примітно, що формування й популяризація антиістеблшментських партій і прагматичної напівлояльної опозиції в країнах Вишеградської групи зумовлені різними чинниками: високими або зростаючими рівнями корупції та безробіття [7]; популяризацією високого рівня громадянського невдоволення чинною політикою та міжінституційними відносинами [3]; можливістю таких партій переконати своїх потенційних прихильників, що вони дійсно протистоять, а не є частиною вкоріненої структури влади й міжінституційних відносин; значним зміщенням політичного процесу та міжпартійної конкуренції в напрямі ідеологічної медіани, тобто задоволення політичних інтересів середнього виборця, а не виборців на лівому й правому краях партійно-ідеологічного спектра (через те, що так звані основні або істеблшментські партії не спроможні представити виборців з ідентичністю, яка значно відрізняється від ідентичності електорату партій із доцентровим ідеологічним позиціонуванням); суттєвим збіль-

шенням поляризації міжпартійної конкуренції й розширенням політичного простору [2].

Причому феномен самої політичної опозиції антиістеблшментські партії також розуміють специфічно. Вони заперечують «бінарний код» взаємодії і протиставлення уряду та опозиції [11] як помилковий і навіть безглуздий, а натомість зазначають, що в чинній політичній системі відмінності між урядом та опозиційними партіями просто не мають значення, а тому потребують так званої «символічної де-диференціації» [17]. Її сутність – у перетворенні універсуму політичних акторів як однорідного політичного класу, у якому центральним має бути антиполітичне рівняння, згідно з яким «уряд дорівнює опозиції» [17].

Відтак це різносторонньо засвідчує, що префікс «анти» в контексті антипартій та антиістеблшментської політики в країнах Вишеградської групи є деліберативним і навмисним, оскільки такі політсили, з одного боку, рекламують образи політичної нейтральності, вдають, що вони займають неполітичні або аполітичні позиції, але, з іншого боку, мають тенденцію дискурсивно та реально (на практиці) розгортати агресивний і конфронтаційний стиль прагматичної напівлояльної опозиції. Унаслідок цього антиістеблшментські політсили висловлюють принципову політичну антипатію своїм конкурентам, максимумно можливо дистанціюються й навіть ізолюються від них, а відтак відмовляються від компромісу та співпраці з ними в рамках чинної політичної системи. Отже, вони апелюють до розуміння відносин влади/уряду й опозиції не як конкуренції, а як ворожечі, тим самим підриваючи конструктивізм опозиційності в країнах Вишеградської групи.

Річ у тім, що істеблшментські партії реагують на дії антиістеблшментських партій доволі часто майже ідентично, симетрично та дзеркально [17]. У результаті це вкотре доводить, що антиістеблшментські партії в регіоні є частково антисистемними і напівлояльними, адже вони констатують, що не належать ні до політичної еліти чи контреліти (а відтак і до політичної системи), ні до антидемократичної політичної опозиції. А також указують, що вони протистоять лише політичній еліті/контреліті, а не ліберально-демократичному режиму. Відтак антиістеблшментська опозиція – це: а) більше, ніж «нормальна»/системна політична опозиція, адже вона зосереджує свої дискурси та випадки не тільки на чинних урядах/владі, а й на всіх партіях, зокрема уряду й конструктивної опозиції; б) менше, ніж «ненормальна»/антисистемна політична опозиція, адже вона неповною мірою виступає проти принципів демократичного урядування, бо визнає основні правила конституційної гри [17]. Або, узагальнюючи, це опозиція, яка є прагматичною, тобто дискурсивно – значно більше антисистемною, а практично – значно більше системною.

Це, приміром, відображено в тому факті, що антиістеблшментські політичні сентименти виборців у країнах Вишеградської групи не означають їхнього голосування за антисистемні чи так звані екстремістські (особливо правопопулістські) політичні партії. Натомість частіше саме прихильники антисистемних/екстремістських партій голосують за більш прагматичні рішення, інкорпоровані в функціонуванні антипартій чи антиістеблшментських партій. Відображено це в таких кореляціях: виборці можуть довіряти політичній системі, але голосувати, наприклад, за правопопулістські чи лівопопулістські й антисистемні/екстремістські політичні сили; виборці можуть не довіряти політикам і політичній системі, але утримуватись від голосування за право- чи лівопопулістські й антисистемні/екстремістські політичні сили.

Станом на 2017 р. це найбільше було помітно в Чехії, у якій, замість голосування за радикальні антисистемні партії, виборці надали перевагу антиістеблшментським політсилам «Альянс нового громадянина» (ANO), Піратська партія (Pі) і «Світанок прямої демократії» (UPD). За аналогією значну популярність антиістеблшментські сили – «Свобода і солідарність» (SaS) і «Звичайні люди і незалежні» (O'LaNO) – здобули у Словаччині, маргіналізувавши радикальні антисистемні політсили. Хоча цього й не відбулось, приміром, в Угорщині, бо в ній ключова антиістеблшментська партія Jobbik – «Рух за кращу Угорщину» (Jobbik) – водночас є й антисистемною, хоча до парламенту й пройшла інша антиістеблшментська партія – «Політика може бути іншою» (LMP). Відтак популізм і популістські партії не завжди антиістеблшментські й навпаки, внаслідок чого популістські партії в умовах демократичного політичного режиму не завжди є антисистемними.

Тим не менше, антисистемність, антиістеблшмент і популізм політичної опозиції становлять значний ризик демократії й конструктивності взаємодії влади та системної опозиції у країнах Вишеградської групи. Зумовлено це значною зміною сприйняття політичної конкуренції в регіоні. Адже від моменту демократизації країн Вишеградської групи вдалось досягнути політичної рівноваги та компромісу, коли помірковані прихильники і представники влади (політичного режиму) зуміли налагодити діалог із поміркованими прихильниками та представниками опозиції, ізолювавши тим самим «жорстких» прихильників і представників влади й опозиції. У результаті вмотивовано інституційну та поведінкову консолідацію демократії, яка всіляко протистояла таким явищам, як залякування, насильство й порушення влади.

Натомість з початку XXI ст. почали простежуватись інші тенденції політичної конкуренції, зокрема відмова деяких політсил від участі у виборах, формування або реформування антисистемних (нело-

яльних і напівлояльних) та антиістеблшментських партій і рухів (про які зазначено вище), які подеколи суттєво вплинули на політику, зокрема ускладнивши процеси формування урядових/владних коаліцій, апелюючи передусім не до консенсусної міжінституційної та міжпартійної конкуренції, а до інтересів слабоінтегрованого і слаборозвиненого громадянського суспільства як основного, хоча й дефектного функціонального елемента демократії. Значною мірою це зумовлено колосальною невдоволеністю громадян окремих країн Вишеградської групи функціонуванням представницької демократії та недовірою до політичних інститутів, що є умовою генерування так званої «дефектної демократії». Доповнюється це вкрай низькою політичною залученістю громадян і явкою виборців, а також незначною деліберативністю (дорадчістю) демократичних процедур, зменшенням підтримки та «дефіцитом демократії» [14] в окремих країнах регіону.

Відтак у країнах Вишеградської групи, особливо після 2010 р. (а зонайбільше – на тлі загострення європейської міграційної кризи у 2014–2015 рр.), поступово, однак поки що незмінно (принаймні станом на 2017 р.) устанавлюється частково антидемократичний і антигромадянський політичний дискурс, що підриває сутність, значення й довіру (особливо з боку поміркованого електорату) до представницької й ліберальної демократії (не змінюючи її інституційного оформлення), а відтак і квінтесенцію та легітимність «нормальної політики» й конструктивної політичної опозиції, означуючи їхню теоретичну та практичну «ерозію». Інкорпоровано це в тому факті, що в країнах Вишеградської групи поступово зменшується частка та впливовість соціального капіталу й залучення громадськості до обговорення політичного процесу; збільшується рівень суспільно-політичної поляризації й натомість зменшується рівень раціональності, компромісів або консенсусів у політиці [19]; ініціюється та здійснюється нормативна атака на ліберальну й представницьку демократію (причому як у формі жартів, так і цілком сплановано).

Паралелізується й унаслідковується це в тому факті, що в країнах Вишеградської групи посилюються елементи антисистемної та антиістеблшментської опозиційності, радикалізму, винятковості, мімікрії, ілліберальності й авторитаризму, ультралівого чи ультраправого радикального популізму, націоналізму та ксенофобії тощо. Відтак суттєво деконструктивізуються відносини політичної влади та політичної опозиції, адже, з одного боку, популізм та антиістеблшмент в опозиції (і проти влади) може слугувати позитивною силою для ліберальної демократії, викриваючи корупцію й інші чутливі системні проблеми; з другого боку, популізм та антиістеблшмент в уряді (і проти опозиції) може бути проблемою ліберальної демократії, розмиваючи свободу преси, автономність судо-

вої системи, захист громадянських свобод і вільну виборчу систему [19], тим самим відкриваючи простір для політичної ворожнечі й поляризації та поваги до персоналістського авторитету.

Сумарно це засвідчує, що в умовах демократичного політичного режиму, який упродовж 1989–2017 рр. здебільшого притаманний для країн Вишеградської групи, антиістеблішмент і популізм політичної опозиції й політичної конкуренції порушують демократичний дискурс дискурсом недемократичності. Зокрема, з такими компонентами, як: а) напівсистемний дискурс, що окреслюється висловлюваннями й діями, які підтримують підтримку, легітимність і довіру до демократичних (політичних і соціальних) інститутів, передусім у рамках системи стримувань, балансів і противаг, уповноваженості політичної опозиції, впливовості результатів виборів тощо; б) дискурс довіри та страху, що визначається емоційними (але не завжди фактичними) зверненнями, покликаними викликати побоювання економічної незахищеності, злочинності, тероризму; в) дискурс нетерпимості, що створює апеляції, які підтримують політичний плюралізм і повагу до прав меншин [19]; г) дискурс поляризації, що створює семантичні конструкції та обрамлення, які розділяють світ політики й міжпартійної конкуренції на «своїх» і «чужих», «друзів» і «ворогів», зумовлюючи дестабілізуючі відцентрові тенденції та дераціоналізуючу політичну боротьбу, а відтак й «ерозію» демократії [6].

У підсумку, як зауважує З. Енійеді [6], це демонструє, що ризик консолідації демократії й конструктивізації політичної опозиції, а натомість запоруку її частковому перетворенню/зміщенню до антисистемності/антиістеблішменту в країнах Вишеградської групи становлять такі процеси та їх комбінації: апелювання й використання партіями популістських стратегій; надмірна поляризація й відцентрова спрямованість міжпартійної конкуренції; надмірна інерція міжпартійної конкуренції та загалом партійної системи; рідше – недостатня інституціоналізованість і надмірна фрагментованість конфігурацій партійної політики.

Висновки. Перераховані процеси й атрибути міжпартійної конкуренції в умовах популістської поляризації у країнах Вишеградської групи доволі часто призводять до своєрідного деконструктивістського «радикального перемикавання ролей», коли колишні урядові партії не стають просто членами конструктивної опозиції, а натомість значною мірою – антиістеблішментськими напівлояльними партіями. У результаті цього політична опозиція ймовірно втрачає свій формалізований вплив на формування і здійснення політики, бо, з одного боку, опозиція радикалізується й позиціонується якщо не цілком антисистемною, то принаймні антиістеблішментською, прагматичною й напівло-

яльною, а з іншого боку, влада/уряд, відповідаючи «жорсткості» опозиції, трактує її як «невдачу» й навіть свого «публічного ворога».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Abedi A. *Anti-Political Establishment Parties: a Comparative analysis*. London: Routledge, 2004. 204 p.
2. Abedi A. Challenges to established parties: The effects of party system features on the electoral fortunes of anti-political-establishment parties. *European Journal of Political Research*. 2002. Vol. 41. P. 551–583.
3. Barr R. Populists, Outsiders and Anti-Establishment Politics. *Party Politics*. 2009. Vol. 15. No. 1. P. 29–48.
4. Cordell K., Jajecznik K. *The Transformation of Nationalism in Central and Eastern Europe: Ideas and Structures*. Warsaw, 2015. 214 p.
5. Dennison S., Pardijs D. The World According to Europe's Insurgent Parties: Putin, Migration and People Power. *European Council on Foreign Relations (ECFR)*, 2016. 40 p.
6. Enyedi Z. Paternalist populism and illiberal elitism in Central Europe. *Journal of Political Ideologies*. 2016. Vol. 21. No1. P. 9–25.
7. Hanley S., Sikk A. *The Rise of Liberal Populism in Central and Eastern Europe? Using QCA to understand the Emergence of Anti-Establishment Reform Parties* Paper prepared for ECPR Joint Sessions of Workshops, Reykjavik. 25–27 August 2011. 33 p.
8. Hloušek V., Kopeček L. Different ways of institutionalizing entrepreneurial parties : Czech Public Affairs party and ANO. 24th World Congress of Political Science. Poznan: IPSA. 23–28 July 2016. 28 p.
9. Ignazi P. The Intellectual Basis of Right-Wing Anti-Partyism. *European Journal of Political Research*. 1996. Vol. 29. No 3. P. 279–296.
10. Kenney C. Outsider and Anti-Party Politicians in Power : New Conceptual Strategies and Empirical Evidence from Peru. *Party Politics*. 1998. Vol. 4. No 1. P. 57–75.
11. Luhmann N. *Theorie politischer Opposition*. *Zeitschrift für Politik*. 1989. Vol. 36. No 1. P. 13–26.
12. Mudde C. The paradox of the anti-party party : Insights from the extreme right. *Party Politics*. 1996. Vol. 2. No 2. P. 265–276.
13. Nedelcu H. *Disturbing The Peace: A Typology of European Antiestablishment Political Parties in The 21st Century*. Presented at the ECSA 10th Biennial Conference «Europe and Peace». 8–10 May 2014. 31 sp.
14. Pop-Eleches G. *Communist Development and the Post-Communist Democratic Deficit*. Beissinger M. *Historical Legacies of Communism in Russia and Eastern Europe* / M. Beissinger, S. Kotkin. New York: Cambridge University Press, 2014. P. 28–51.
15. Prokešová A. *Explaining Electoral Success of Anti-Establishment Parties: The Case of ANO 2011*. Brno, 2016. 98 p.
16. Scarrow S. *Politicians Against Parties: Anti-Party Arguments as Weapons for Change in Germany*. *European Journal of Political Research*. 1996. Vol. 29. No 3. P. 297–317.
17. Schedler A. *Anti-political-establishment parties*. *Party Politics*. 1996. Vol. 2. No 3. P. 291–312.

18. Szczerbiak A. An anti-establishment backlash that shook up the party system? The October 2015 Polish parliamentary election. SEI Working Paper. 2016. No 140. 37 p.

19. Thorlakson L., Lugosi N. Anti-Democratic Discourse : Meaning and Measurement. Paper for

the workshop «Political Incivility in Parliament, Party Competition and Political Communication», ECPR Joint Sessions of Workshops. Nottingham, April 2017. 30 p.

20. Ucen P. Parties, Populism, and Anti-Establishment Politics in East Central Europe. SAIS Review. 2007. Vol. 27. No 1. P. 49–62.

The Phenomenon of Anti-Establishment Parties as a Pragmatic Semi-Loyal Opposition in the Countries of the Visegrad Group

Koltsov Vitalii Mykhailovych

PhD in Political Science,
 Doctoral Student at the Department
 of Political Science and Law
 of State Institution «South Ukrainian
 National Pedagogical University
 named after K.D. Ushynsky»
 Staroportofrankivska str., 26,
 Odesa, Ukraine

The political practice of the countries of the Visegrad Group, i.e. Poland, Slovakia, Hungary and the Czech Republic, during the period of 1989–2017 confirms that the implementation of the political process and inter-institutional relations is carried out on the basis of a constructive dialogue between political authorities/governments and systemic political/parliamentary opposition. At the same time, the region does not have comprehensive and reliable mechanism for rejecting the influence and popularity of extremist organizations, which to varying degrees form the phenomenon of anti-system opposition and hence a threat to a democratic political regime. In this context, however, it is noteworthy that, in order to be interpreted as an anti-system opposition, political organization (party or movement) should not resist to all (without exception) the attributes of a corresponding (democratic) political system, but at least to one of them. This means that any anti-system political party or movement or, in general, anti-system opposition may turn into (or immediately be formed) a pragmatic political organization and a pragmatic opposition – partly systemic and partly anti-systemic. In this case, they should be treated as forces that support a political agenda within a current democratic political system, but at the same time retain their structure of values, which gives them an ideological and relational identity. Therefore, this largely, especially in the countries of the Visegrad Group, expedites the practicality of studying the phenomenon of a pragmatic semi-loyal political opposition, which is often implemented through the prism of the so-called anti-establishment parties that are at the junction of systemacy and anti-systemacy.

This means that the proposed study aims to a detailed analysis and explanation of the phenomenon, attributes, ideological positioning and consequences of anti-establishment parties as a direct manifestation of pragmatic semi-loyal opposition in the countries of the Visegrad Group. Therefore, the article is dedicated to analysing the phenomenon of a pragmatic semi-loyal political opposition in the region, which is most often realized through the prism of so-called «anti-establishment parties», which are located at the junction of the political system and antisystem. The author identified the key synonyms, attributes, examples, factors of the formation, types and strategies of anti-establishment parties in the countries of the region, as well as their influence on the outline of such political parties as the examples of a pragmatic and semi-loyal opposition. It was recorded that anti-establishment parties and pragmatic political opposition substantially defect and deconstruct the democracies of the countries of the Visegrad Group.

Key words: anti-establishment parties, opposition, pragmatic opposition, semi-loyal opposition, the countries of the Visegrad group.